

VII

Іван Липа.

33775

КАЗКИ
ПРО ВОЛЮ.

II. Чайка-Небога.

Видавництво
«НАРОДНІЙ СТЯГ»

ч. 6.

ОДЕСА, 1917.

1949
ПРОВЕРЕНО

VII

33775

Чайка Небога.

(Казка)

Не в нашому царстві, не в нашому паньстві, справді таки не у нас, а геть за тридевять земель жили—були Князь і Княгиня. Жили в добрій згоді та лагоді, по правді управляли, а за се й полюбив їх народ. Так у купі проходили житеву ниву, як пара волів, і одним лиш журилися, що не було у них дітей.

Князь що далі, то більше непокоївся, та й Княгиня не мала щастя. Князь через те, що не було кому передати князівства та науки, як народом правувати, а Княгиня—що не знає в своєму житю матерньої втіхи...

А тимчасом сусідній Царь давно поглядав кривим оком на князівство. Він був жадібний до чужих земель і готов був заграбити собі цілий сьвіт. Бачить, що дітей у Князя нема,—не буде значить, кому престола передати, то він задалегідь, як павук, почав снувати сіти над князівством, а там пішов і війною, почав забирати міста й села.

Князь вислав проти його вірного воеводу з хоробрим війском, а сам радив із столиці. Воевода швидко вернув князівські землі, далі зайшов у царську державу, почав забирати уже царські міста і села.

Царь бачить, що не подужає князівського воеводи, перелякався, хотів було його купити щедрими дарунками, а коли той відмовився, то пішов на хитрощі.

Одного разу приходить до Княгині в палату якась побожна черничка,—а то була царева жінка.—та й говорить:

—Горяче молилися ми, славна Княгине, по всіх монастирях, що-б минула твоя вічна журба, і щоб Господь Милосердний утішив тебе дитиною. Та не благословив Він твого шлюбу із Князем, бо була нам Божя ознака з неба, що ти, Княгине, тільки тоді матимеш діти, коли станеш за жінку сусідньому цареві, що тепер воює з Князем. Царь і війною пішов на Князя по Божому веліню, і не для того, щоб забрати ваші землі, а лиш тебе взяти до себе.

Княгиня дала черничці багаті дарунки і відпустила її, а сама замислилась і зажурилась.

І зненавиділа Княгиня життя своє і свого Князя, і своє князівство і весь свій народ, і захотіла стати царською жінкою.

Не знала тільки, як се зробиться.

І от їй сниться сон:

Сниться їй, буцім-то йде вона по вузькій кладці, що перекинута через широку ріку.

Дивиться в гору: небо заволочилося чорними хмарами, і біжать вони так швидко і так низько над нею,

що їй крутиться голова, а сама вона аж нахиляється і хитається, як неприємна...

Дивиться у низ: під нею каламутна ріка і тиха-тиха, як мертва, з темною безоднею... І та безодня і манить, і тягне її до себе непереможною силою... Тоді вона заслонює руками очі так, що-б їй видко було саму лиш кладку і, охоплена жахом, біжить швидко вперед і падає на другому березі.

І бачить Княгиня, що тут земля, як пустиня безлюдна, уся одяглася у білий сніг і що сніг той коливається, що він немов живий, підіймається і опадає, як груди лежачого велетня.

І нараз з під снігового покриву вириває зеленкувата Русалка тай каже:

— Ти все думаєш, Княгине, як би зробитись жінкою Цареві? Діло просте, як що на се стане в тебе духу. Намов свого Князя йти самому на війну. Там його вб'ють, і тоді Царь забере всі ваші землі, весь ваш народ і тебе. Княгиня жахнулася і прокинулася. Цілу ніч думала про страшний сон, а вранці і каже Князеві:

— Снівся мені, любий мій Князю, дивний сон: буцім то вся наша країна стала зелена і квітчаста, і всі дерева і квіти дихали, як люди. І от із зеленої гущавини виходить сьвітлий янгол і каже до мене:

— Коли хочеш, Княгине, щоб твій Князь підбив під себе ворогів, помстився над Царем і забрав його державу, то умов Князя, щоб він сам повів військо. Він швидко дійде до царської столиці і забере все царство.

Князь замислився, а далі сказав:

— А мені, люба моя дружино, снівся страшний сон :

Сниться мені, що я з своїм славним війском іду степом на прекрасному коні — аж нараз з високої трави кидається на мене велика чорна гадина і так оплутала своїм тілом коня, що він ураз став, як вкопаний. Я хочу вихопити меча, щоб перерубити гадину, та бачу, що вона й мене оплутала і так стискає, що ніяк і поворухнутися і дихати важко. Глянув я навкруги, аж біля мене нема нікого, — військо моє десь зникло... А гадина крутить уже головою перед самим моїм лицем і сичить, і сичить, а її зелені очі злі і холодні... І от враз так вжалила мене в серце, що я од болю прокинувся. Той біль досі почуваю.

Княгиня затремтіла, зблідла та нічого не сказала.

Тоді Князь:

— Треба, каже, скликати ворожбитів і поки не розгадають мого сну, поти я сам не піду на війну.

От полетіли гінці у всі кінці, і незабаром з'їхалося і зійшлося до князівських покоїв чимало ворожбитів. Там п'ють і їдять, дожидають, коли їх покличе Князь. І кожен то з них марить, що тільки він відгадає сон і що його лиш Князь обдарує великими милостями й пошаною.

А Княгиня бачить, що діло пішло не так, як би їй хотілося, придумала такі хитрощі: переодяглася за наймичку і понесла ворожбитам різні наїдки й наптки, постановила на столах дубових та й каже:

— Витает вас, шановні гості, наша Княгиня і посилає від свого столу напиться й ласощі. Просить уживати на здоровлячко!... Та які ж ви всі веселі та щасливі! Жаль тільки мені вас, дорогі гості, бо певне не знаєте, що завтра може бути з вами. Я чула, як Князь казав Княгині, що зведить кожного з вас стратити, коли сон йому не добре віщує...

Княгиня-наймичка низенько всім уклонилася і пішла, а ворожбити зажурилися. До тих наїдків та напитків ніхто її не брався.

Другого дня Князь почав кликати їх по одному до себе, розповідав свій сон.

Ворожбити блідли й дрижали, а як Князь кінчав, збиралися з духом і говорили так:

— Сьвітлий наш князю і володарю великих земель Сам Бог говорить тобі у сні про майбутнє щастя та успіх у ділах. Гадина, що ошлутала тебе і вжала в саме серце,—то сусідній царь, що зважився піти на тебе війною, убивати твоїх людей, і тим вчинив тобі, нашому батькові, біль у серці. А те, що ти zostався сам серед широкого степу — то так один ти володітимеш неподільно своїми і його землями...

Князь ще почував тупий біль у серці від того сну, а як ворожбити один по одному сказали майже те ж! саме, то він почав вірити їм і заспокоївся.

Щедро обдарував їх тай почав лагодитися у похід. От царь почув, що сам Князь виступає проти його з найкращим війском. Тоді зібрав усіх воевод і так сказав їм:

— Воїни! Просто нас стоїть княжий воевода і тисне нас своїми більшими силами. А тепер і сам Князь виступив. Наше діло повернеться ще на гірше, бо ми вже і так знесилені. Треба або швидче замирити і дати Князеві шмат нашої землі, або ж зробити на його засідку і несподівано напасти ранійше, ніж він сполучиться з своїм воеводою.

Усі пораяли зробити засідку. Тоді царь обібрав найкращих воїнів, звелів їм у ночі обійти непомітно княжого воеводу і піти назустріч самому Князеві, зробити засідку, і або всім до одного загинути, або вбити Князя.

Князь іде ще своїми степами, іде, не поспішається, не жде ні звідки собі небезпеки. Отаборився на ніч, а як усі поснули, нараз чує гук і галас... Не впів ще вхопити зброю, як в сю хвилину до його в курінь влітають ворожі воїни, і тут убивають Князя безоружного...

А тим часом ворожбити розійшлися по домах і рознесли звістку, що Князя жде на війні смерть, а тоді країну забере сусідній Царь.

Коли народ прочув, що Князь сам лагодиться у похід, посунув лавами до столиці, щоб відмовити від того Князя, а вже дорогою настигла до них звістка, що Князя зрадницьким способом убито. Зажурилися люди, заплакали за своїм добрим Князем і одні повернули до дому, а інші пішли таки до столиці, щоб утішити в такому великому горю Княгиню.

А Княгиня, як почула, що її Князя вбито, не мала наміру ждати, поки оберуть нового, а зараз же са-

ма сіла на престолі, взяла керму над народом і послала гінців до Царя, щоб їхав до неї у столицю, бо хоче передати йому княжий стіл.

От народ прийшов до столиці; аж тут княжі слуги рознесли вже вістку, як Княгиня переодягалася за наймичку, як ворожбити з перестрашу обманили Князя, і як Княгиня самовільно сіла на престол, і от жде царя, щоб передати йому всю владу. Гнів народній був великий, і не могли люди знайти кари для такої злочинниці. Усі зібралися перед палацом і стали викликати Княгиню.

Коли Княгиня почула, що Царь із війском уже близько столиці, тоді вийшла на ганок.

Народ лютився, як велетенський звір, та вона стояла на високому ганку горда, безстрашна і недосяжна, з глумливим посміхом на устах, бо звідти їй було видно, що вже підіздить Царь до столиці...

Та ось Княгиня затремтіла, як тополя од вітру і захиталась, зблідла як лілея і широко мов сова відкрила перелякані очі: просто неї стояла Русалка, що їй з'являлася у сні і при повному зачудованні народа і при тиші замогильній сказала:

— Княгине! Ти послала на смерть нашого Князя, а свого мужа, щоб Цареві стати жінкою, а собі мати діти. Ти самовільно сіла на престіл.

Ти віддала Цареві, на поталу нашу країну і весь народ. Тп вчинила такий злочин, за який не вигадати на сям сьвіті й кари. Голосом цілого народу говорю до тебе і заклинаю: Від нині, як нечувана од віку зрадниця, будеш усім чужа і блукатимеш ніким не пізна-

на в своїй країні. Переживеш страшне лихоліте, руїну і рабство народне, болітимеш недолею народньою і нічим допомогти не зможеш... І де б ти не осілася, скрізь люди по при житло твоє прокладатимуть нові шляхи і тебе полохатимуть. І поки тут в нашій країні буде неволя, поки буде хоч одна покривджена людина, поти літатимеш Чайкою-Небогою!...

По сих словах Княгиня на очах всіх людей обернулася в Чайку, заскигліла і полетіла, а Русалка зникла.

До самого вечера літала, і скигліла Княгиня-Чайка над головами здивованих та переляканих людей, а як закотилося сонце, полетіла десь у степ ночувати. На ранок знову її потягло до столиці. Тут дивилася, як у столицю входило царське військо, як воно розмістилося по княжих палатах, як Царь сідав на княжий престіл...

Пронизливо скигліла Чайка високо в небі, та чужі її не розуміли, а з своїх людей ніхто не слухав, бо горе впало на весь народ.

Ціла країна повилася в смуток та пітьму. Туга стояла в тихому повітрі, жах носився над селами й містами, розпука кидалася з хати до хати... Чорна безнадійність заступила сьвіт сонця, а місяць ховався у затінках зради...

Похилилася шовкова трава і всохла, квіти не розквітли й опали, дерева покидали зелене листя і не колосилася пшениця...

Чорні демони простягли по-над землею свої довгі крила, а білі херувими з надсоняшної височини лиш

сумно дивилися...

У всіх одно яке-сь важке слово, як матерне прокляте, висить на устах, одно на думці, одно в почуваннях. Слово, якого ще не знали люди вимовляти, якому ще не було назвиска на їх мові, тепер воно налягло над краєм, як смерть без покути, без надії на будуче життя...

І от зірвалось і впало...

І з грудей цілого народу вирвався згук:

— «Поневолення!..».

І тріпоче кожне маленьке серце, його почувши.

І горить полум'ям пімсти велике.

А старе возносить до Бога благання о порятунок...

Чайка літала над країною, усе бачила і розуміла та ні в чім допомогти не могла, тільки скигнула.

От бачить, вертає воевода до столиці. Його відважні воїни побивають Царя, женуться за ним аж до його земель, а тоді воевода вертає і сам сідає на княжий престіл.

Тут Чайка трохи заспокоїлась, та не на довго, бо побачила, що йде нове військо, а веде його небіж убитого Князя. Небіж побиває воеводу і сам сідає на княжий престіл...

З жаху відлетіла Чайка десь далеко-далеко, а як вернулась, то побачила, що веде нове військо брат проти брата, щоб собі здобути княжий престіл...

З розпукою відлетіла Чайка, бо вже не могла бачити потоків народньої крові.

Заховалась в безлюднім місці і тут над рікою осілась, і в очеретах звила собі гніздечко. Коли чує: труб-

лять труби, іржуть коні,—іде по при її житло величезне царське військо з самим Царем попереду. Дійшли до ріки, починають будувати через неї міст. Сполохнули Чайку, знищили кубелечко...

Полетіла Чайка за війском. Бачила, як Царь знову забирав столицю, як убивав її кривних, як знову заволодів усією країною і народом. Скиглила Чайка, та ніхто її не слухав: чужі не розуміли, а свої не чули, бо горе велике впало на них.

Тоді знову сховалась у безлюдяне місце, звила там кубельце.

Незабаром по при її житло проклали новий шлях чумаки. Та вона не злітала, ховалася в гніздочку і бачила, як чумаки раз-у-раз їхали по сіль, або верталися до дому.

Аж ось вивела діток.

Вони пищали, не слухали її, метушилися, і з перших же днів почали розбігатися по очеретах та кущах.

Біда була з ними Чайці-Небозі.

Коли Чаєнята зачували, що ідуть чумаки, то зараз вискакували з гнізда, бігли їм назустріч і присідали в траві над самим шляхом. Як малі діти, з цікавістю дивилися на засмалених високих людей, що здавалися перед ними велитнями, тішилися сірими волами і все перелічували чумацькі вози.

Полюбили Чаєнята чумаків, як свою рідну кров, і вже не дуже їх боялися, а за те мати все більше непокоїлася.

Одного разу, вже над вечір, тут стала чумацька валка. Пішли чумаки на багнища очерету різати та й Чаєчку ізігнали, Чаєнят забрали.

Розпалили багаття, заварили кашу...

А Чаєчка вьється, об дорогу бьється,
Аж до долу припадає, чумаків благає:
„Ой ви, чумаченьки, ще ж ви молоденькі,
Верніть мої чаєнята: вони ж вам рідненькі!“
— Ой, не вернем, Чайко, не вернем, небого,
Бо забереш чаєнята, полетиш за море.
„Не буду летіти, тут буду сидіти,
Буду воли попасати, діток доглядати“.
— Ой, полети, Чайко, на зелену пашу,
Бо вже твої чаєнята покидали в кашу,
„Бодай же вам чумаченьки воли поздихали,
Як через вас чаєнята на віки пропали!
Бодай же ви чумаченьки сами похворіли,
Як ви мої чаєнята з кашею поїли“!...

Коли чумаки на ранок рушили у далеку дорогу, зараз почали у них здихати воли, а потім і на них самих чума напала. Із цілої валки зістався лиш один у живих, бо він не зварив свого Чаєнятка, а віз із собою на хутір у подарунок малим дітям. Діти дуже зраділи тому подарункові, годували Чаєнятко і були жалісливі до нього. Підростали діти, а з ними росло і Чаєнятко. Воно так звикло до дітей, що не розлучалося з ними, скрізь за ними летіло, — і в степ, і на річку, і всі дивувалися, що вільна птиця не улітає, а живе з людьми.

Одного разу старший син, уже Парубок, повіз до міста зерно.

Там його продав, а як вернув до дому. тут помі-

тив, що по дорозі загубив гроші. Хто плакав, а хто мовчки горював, а Птах і собі прикинув, наче зрозумів, що трапилось. Потім раптом кигикнув, злетів і подався в степ. Незабаром приніс у своєму дзьобі калитку із грошима. Усі зраділи, а сусіди, як почули про таке, то диву давалися, що Птах розуміє людську мову. Тоді Парубок спробував до Чаєнка говорити, і той, як людина, все розумів, і тільки сам нічого не міг вимовити. Силкується, напружується, та як кигикне! Ото й усе.

Однак з цього часу Парубок ще дуще полюбив Чаєнка і вже з ним не розлучався. Сам навчився кигикати по чаїному і тут помітив, що може пускати голос з якого захоче місця. От сидить у садочку, а як кигикне, то голос його йде наче з хати. Тоді він почав обманювати Чаєнка: тут кигикне, а Чаєнко летить туди, звідки чується голос. Сьміху було багато та й годі! А потім почав Парубок і слова так само вимовляти: от стоїть проти батька і говорить, а голос іде із під стелі, або з під ніг або з надвору.

Так тішились собі люди на хуторі, а між тим слава про Птаха, що розуміє людську мову, пішла по всій країні і дійшла аж до Царя. Царь почав питати своїх мудреців про таке диво, а вони й кажуть:

— Ходить між народом чутка, що коли ти, Царю, уперше підходив із своїм війском сюди, до столиці, то Княгиня тутешня обернулась у Чайку. Коли люди говорять правду, що Птах розуміє людську мову, то мабуть се син Княгині. Ну, а коли він живий, не твердо стоїть твій престіл у сій країні.

Царь і сам чував про те, і вже давно дав наказ убивати всіх чайок у країні, щоб якось натрапити і на Княгиню-Чайку. Тепер занепокоївся, бо Чаєнко був наслідником на батьківській престолі.

От Царь подумав, подумав, і вислав служку з наказом привезти в палати Парубка з його дивним Птахом.

Коли посланець прийшов на хутір, об'явив там царську волю, Парубок перелякався, бо знав, що Царь великий хабарник і що відбере у нього Чаєнка. Коли-ж посланець заприсягся, що Царь хоче лиш подивитися на славного Птаха і за се щедро нагородить, тоді взяв Чаєнка і поїхав до Царя.

Чаєнко чув усю розмову, але не подавав вигляду і сидів на возі спокійно.

Коли-ж вони проїхали більшу половину дороги, Чаєнко нараз кигикнув, пурхнув у небо і зник з очей. Обое аж ахнулися, і тільки роти роззявили.

Довелося вертатися, щоб узяти Птаха і вже посадовити в клітку. Приїхали на хутір, а Чаєнка дома нема.

Минув день, проминув і тиждень—нема Чаєнка.

Уся сім'я журиться, а посланець бачить, що вже більше ждати не можна, вернув з нічим до Царя.

Коли Царь почув про все, зараз догадався, що справді не жарти з тим Чаєнком, і от сідає до столу, бере папір і пише такий наказ до всіх людей: хто принесе до його Чаєнка живого, або мертвого, того він щедро нагородить, а хто переховає його, або утаїть, того скарає на смерть.

Тільки написав це власною рукою і встав, щоб покликати свого вірного слугу, як несподівано влітає крізь вікно Птах, схоплює царський наказ і зникає.

Тоді Царь бачить, що Чаєнко такий ворог, з яким боротися не легко. Зараз відрядив кілька сот влучних стрільців і звелів їм не вертатися, поки не вб'ють Чаєнка, а ще других післав по Парубка.

А Чаєнко прилетів на хутір, приніс царський наказ і поклав його перед Парубком.

Той прочитав, тай скаменів.

Потім питає Чаєнка:

— Ну, що? Хиба віднести тебе до Царя?

Чаєнко сумно схилив голову, ніби говорячи:

— Віднеси, коли хочеш царської ласки.

— А не діжде він! із серцем гукнув Парубок: Ні за які паньства я тебе не віддам!... Але, щож тепер нам робити? Може тікати в сьвіт за очі? А Чаєнко хитає головою на знак згоди:

— Так, так.

Тоді Парубок сідлає коня тугенько, сіда на його лагідненько, сюди туди обертається, козацького ума набирається. Кидає батька, матір і рідню тай гайда в невідому путь.

Чаєнко летить попереду, показує дорогу, Так тікали, аж Чаєнко завів його в темні нетрі, де ще не ступала нога людська.

Тут стали на спочинок. Розпалили вогнище, щоб зварити страву.

Огнище тріщало, високе полум'я лізло в гору і осьвічувало сумрачні нетрі.

Коли трохи підживилися, вже Парубок хотів спочити, Чаєнко почав тягти його за одєжу, щоб ішов кудись. От трохи пройшли і сховались під кущем.

„Що ж то буде?“ гадає Парубок, аж бачить: між травою йде маленький, як горобчик, Хлопчина. Видно тільки голівку з трави, Гляне на багаття і знову сховається в траві. Знов вискочить із трави, уже блище...

Тоді Чаєнко враз вилетів з під куща, вхопив Хлопчика дзьобом за одіж й обережно приніс до Парубка.

Той постановив його на долоню тай дивиться: що за чудо?

Та Хлопчик не злякався. З долоні побіг по руці аж на плече тай почав пищати в саме вухо тонесеньким голосом.

— Давно мої очі не бачили людей! Чую—тріщить огнище, бачу—освітлює нетрі, от і вийшов глянути, аж справді тут люди...

— Які ж тут люди?—питає Парубок,—коли тут тільки я сам?

— А хіба се не людина?—каже Хлопчик, показуючи на Чаєнка:—Придивися лишень до його добре, чи не бачиш, що у його людські очі?

Парубок пильнійше приглянувся: справді, у Чаєнка очі людські.

— А хіба ти не знаєш,—пищить на вухо Хлопчик;—що се наш Князенко? І почав тонесеньким голоском розповідати все про Чаєнка.

Той слухає, дивується, та все поглядає на Чаєнка, а Чаєнко на знак правди лиш хитає головою.

— То значить ти наш Князенко?!

— Ки-ги, ки-ги.

— Ну, а хто ж будеш ти, Хлопчику?

— А я,—Геній народній, захищав Хлопчик над ухом. Колись був велетнем і жив між людьми, а з того часу, як країна стала поневолена, мене загнано в сі безлюдяні петрі: тут я поволі-волі умалювався, аж став таким, що й за травою не видно...

— Ну, а чи довго буде наш Князенко Птахом?

— Коли народ зрозуміє, що неволю треба побороти, коли повстане і прожене всіх чужинців із їхнім Царем,— тоді Птах стане людиною.

— Коли ж се зробиться і як?

— Тепер уже зробиться швидко і зробимо ми втрюх,

— Ого! скрикнув Парубок і скоса глянув на Хлопчика, що сидів у його на плечі, потім на Птаха.

— Ну, каже, я вам не товариш: я тут нічого не зможу вдіяти.

— Як так,—нічого?

— Ну, що я вмію?—орати, сіяти, косити, молотити...

— А хіба ти не вмієш пускати голоси з тих місць, де тебе нема?

— То правда, я про се й забув. Та тільки, що ж із того?

— А вже щось буде. Ану спробуй! Покажи мені свої штуки.

— Гаразд, а тільки до чого воно придасться? спитав Парубок, не поворухнувши й губою; а голос почувся з верхівлі дерева, аж Чаєнко глянув у гору.

— Гарзд. Сього ти добре навчився. Ну, от ти будеш ходити між народом, пускати звідусіль голоси про волю. Ніхто не знатиме, звідки вони йдуть і тебе не зможуть зловити та покарати.

— Добре. А що-ж буде потому? спитав Парубок, а голос почувся аж від огнища.

— Коли народ сколихнеться, говоритимеш, що йде Князенко, щоб сісти на батьківський престіл і зробити країну вільною і щасливою. Тоді люди для його прочистять дорогу.

— Ну, а що-ж ви?—і голос почувся далеко позаду них.

— Що ми? Я літатиму на Чаєнкові по всій країні і подихатиму на народ чарами волі... А як усе зробимо, то ти сиекаєшся свого ворога—Царя, що хоче тебе вбити, Часнко стане людиною і Князем, а я знову почну рости.

Тоді Парубок не довго думаючи, почав лагодитися в путь.

Він сів на свого коня, Птах примостився у його на плечі, а Хлопчик скочив на спину Птахові.

От вони йдуть.

Подивився Парубок на Птаха і на Хлопчика, і знову таке зневіря взяло його, що аж засміявся. Тоді й каже:

— Ну і що справді ви, такі малі та безсилі, можете зробити з Царем та його великим війском?

— А от пожди: ми незабаром поміряємо наши сили. Ідуть далі.

Бачуть, лежить на дорозі калитка, шовком шита, золотом гаптована. Біля неї земля утоптана, як камінь. Видко, що багато людей пробувало підійняти калитку, та ніхто не здолав. От Парубок і каже:

— А ну скоч Хлопчику, та підійми калиточку.

Той скочив, тягне з усіх сил—не може й ворухнути.

Злетів Чаєнко, тягне—не здолає підняти. Тоді Парубок і зліз із коня та сміючись із них і підійняв калитку. Там був один червінець. Парубок розсердився й кинув його геть.

— На що нам, каже, тепер сей червінець, коли ми задумали таке велике діло?

Хотів кинути й калитку, а як знов глянув у середину, то знайшов ще червінця.

— От диво! думає: як же я його не побачив?

Витяг і той, дивиться в калитку, а там знову червінець.

— Е! Ось воно що! Візьмемо, каже, сю калитку, вона нам знадобиться.

Ідуть далі.

Бачуть, при дорозі розцвів квіт-огнецвіт, та ж такий ясний, що й у день сяє, як сонце. Біля його утоптана земля, як камінь. Видко, що багато пробувало зірвати огнецвіт, та ніхто не здолав. Парубок скочив з коня, тягне з усіх сил—і не поворухне ніяк. Злетів Чаєнко, тягне з усіх сил—і не може зірвати, а Хлопчик тільки пальчиками торкнув, так той огнецвіт і вирвався з корінем.

— Візьмемо, каже Хлопчик, сей квіт-огнецвіт: він нам знадобиться.

Ідуть далі.

Бачуть на дорозі меч до половини встромлений в землю. Під ним знову утоптано, як камінь. Видко, що багато пробувало витягти із землі меч, та ніхто не здолав. От ізліз із коня Парубок—не може витягти, скочив Хлопчик—не може, злетів Чаєнко, схопив меч як пірячко і піднявсь із ним високо в гору. Взяли й меч.

— От ми й пізнали свої сили, каже Хлопчик: і хто з нас до чого здатний. Тепер ідемо просто до столиці.

Приїхали до столиці, а в столиці бенкет гучний. Урочисто сьвяткують той день, коли Царь заволодів країною і поневолив її.

Парубок пустив коня в степ, сам пішов пішки, а Хлопчик на Чаєнкові злетів під хмари.

Поміж народом протисся Парубок аж у царський величезний двір. Тут поставлені столи великі, а коло них сидить люду видимо-невидимо. Зігнали їх сюди з усіх міст та сел перед царські очі, щоб показали свою радість у сей щасливий для Царя день. Тисячна сторожа чатує та дивиться, щоб не було похмурого обличчя. От усі і вдають, що їм дуже весело та радісно. Усі п'ють та гуляють, а пани-генерали навкруги похожають, людей частують, припрошують та підглядають, та підслухають.

Парубок і собі сів. От він їсть і всі їдять, аж раптом чують голос що йде із самісенького неба:

— Люде добрі! Чи не гріх! чи не сором! чи не ганьба святкувати свою погибель, своє поневолене?! Гей, пора прогнати чужого царя, пора вернути батьківський престіл Князенкові, що несе вам волю і щасте!...

Усі поперелякалися, заметушилися, повискакували зза столів, дивляться на небо, звідки йде голос.

Посіпаки кричать: „Хапай! Лапай!“—та нема кого...

Тільки й бачуть, що летить Птах, а на йому сидить маленький Хлопчик. І от Хлопчик і подихнув на всіх чарами волі. Люди враз стали сумні й почали розходитись. А Царь, як побачив Птаха, як почув подих волі, зараз же впізнав Чаєнка і зрозумів, що прийшов кінець його пануваню в сій країні.

За людьми пішов з царського дворища і Парубок. Вийшов із столиці, а тут уже жде його кінь. Сів, поїхав далі. Приїхав у другий город, аж тут ярмарок. Народу — тиск-тиском. От і він похочає по ярмарку, оглядає крам та як пустить голос із неба:

— Люде добрі! Чи не бачите, що багатий чужинець продає, а бідака-невільник останне віддає? Гей! Пора зняти полуду з очей, час вернути колишню волю, бо вже йде до вас Князенко і несе вам щастя!

Увесь ярмарок закипів, як у казані. Посіпаки бігають: „Шукай! лови!“ А голос знову із неба: „Пора прогнати чужого царя з усім його родом і плодом!“

Усі метушаться, дивляться на небо, і тільки бачуть, що летить над ними Птах, а на йому сидить маленький Хлопчик і подихає на народ чарами волі.

Так ходив Парубок по городах і селах по церквах та ярмарках, по весілях та похоронах і пускав

голоси про кривди народні, а Хлопчик подихав на людей чарами волі... І от уся країна сколихнулася...

Гудять люди, як розлючені шершні, та не знають, як ім почати, як досягнути до царя.

Тоді Хлопчик кинув ім із неба квіт—огнецьвіт, що сьвітив серед ночі і показував шлях.

От люди зьєдналися і пішли до столиці та не мають за що зброю та їжу купувати. Тоді Парубок дав ім калитку, звідки ніколи не вичерпувалися червінці.

Коли вже наблизилися до столиці, не знали, з чого починати, а тим часом царське військо їх тисло, розбивало, нищило. Почалися сварки. Тоді Чаєнко дав людям меч. І хто брав той меч до рук, до того зараз прибувала непереможна сила, і він ставав славним, непобідним ватагом... От прилітає до Парубка Хлопчик таї каже:

— Я вже почав рости і Чаєнкові не сила мене носити. Таї діло наше скінчено, ідьмо назад у нетрі.

Приїхали у нетрі.

Тут Хлопчик знайшов якусь водичку, приснув нею на Птаха; той враз став прекрасним Юнаком.

Тоді Хлопчик каже до Парубка: — От наш Князь. Як що ти, його хазяїн і властитель, признаєш свого годованця за Князя, той й усі його признають і будуть його слухатися.

— Признаю! — Скрикнув Парубок.

Тоді Князь поцілував його таї каже до обох:

— Спасибі вам, добрі товариші, що вернули мені образ людський і батьківське князівство. За дружбу вашу не знаю, як і віддячити вам. Просіть, чого самі

забажаєте, хоч пів князівства!

— Мені, каже Парубок, нічого не треба. Я хотів би бути лиш твоїм порадником.

— І мені нічого не треба. Я хотів би бути лиш твоїм помічником, каже Хлопчик, — а сам так росте на їхніх очах, що вже порівнявся із ними.

— Гарзд! каже Князенко: чиню вашу волю і дякую.

Тоді вони всі троє, прекрасні й молоді, сіли на добрих коней і поїхали до столиці: посередині — князь, з правого боку — його порадник, з лівого — його помічник. У вільній від царя й чужинців столиці уже давно дожидали Князя, і коли вони надихали, увесь народ кинувся на зустріч трьома велитам, трьом лицарям прекрасним.

Між ними зараз усі впізнали свого Князя, бо він був дуже схожий на батька, тільки далеко кращий і міцніший.

Народ витав Князенка тисячами радісних голосів і проводив його у самий палац.

Коли Князенко сів на батьківський престіл, і весь народ його привитав, як свого Князя, то тут усі почули, що над палацом квилить — кигче Чайка-Небога. Тоді Князенко приступив до вікна та й каже:

— Чую, мамо, і бачу, мамо, що ти кигичеш над Країною. Та зараз не можу ще нічого для тебе зробити. Служитиму народові і ось-ось зроблю так, що в нашому краї не буде ні одної покривдженої душі, а тоді скінчаться твої муки... Тоді ти станеш знову людиною і обіймеш свого сина.
